

Τά κ τῶν καταλήψεων

Κώστας Γαβρόγλου

«Ξαφνικά» -τόν περασμένο Δεκέμβρη- πολλοί από τούς «ὀργανωμένους» φοιτητές αλλά και πάρα πολλοί από εκείνους πού δέν «ἀνήκουν» σέ παρατάξεις, οἱ «σπασίκες» αλλά και αὐτοί πού δέν πηγαίνουν στά μαθήματα, οἱ τεταρτοετείς πού ἔχουν τήν ἐμπειρία τῆς μεταπολίτευσης, αλλά και οἱ πρωτοετείς, ἄρχισαν νά γίνονται ἐνοχλητικοί γιατί διάλεξαν νά ἐκφραστούν μέ μιὰ γλώσσα πού ἐλάχιστοι ἤθελαν νά καταλάβουν.

Ποτέ τήν ἱστορία τοῦ ἐλληνικοῦ πανεπιστημίου δέν τέθηκαν τόσο ἔντονα τόσα πολλά ἐρωτήματα πού νά ἀμφισβητοῦν τή συνολική του λειτουργία, ὅσο στή διάρκεια τῶν καταλήψεων τοῦ περασμένου Δεκέμβρη: ἀμφισβητήθηκε ἡ ἀσκηση τῶν ἐκπαιδευτικῶν του λειτουργιῶν, τό περιεχόμενο τῆς παρεχόμενης γνώσης, ἡ πρακτική τῆς συνδικαλιστικῆς ἡγεσίας τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος. Ἀκόμη ἡ ἀμφισβήτηση αὐτή γιά πολ- λούς ὑποδήλωνε τό ἀδιέξοδο τῆς πρακτικῆς ὀρισμένων προο- δευτικῶν δυνάμεων στό πανεπιστήμιο τά τελευταῖα πέντε χρό- νια, γιά ἄλλους ἦταν ἡ κορυφή τῆς κρίσης ἐνός θεσμοῦ πού ἔχει τό προνόμιο νά εἶναι σέ συνεχή κρίση τά τελευταῖα 30 χρόνια, και γιά μερικούς ἦταν ἡ ἐκφραση τῆς ἀναγκαιότητας νά ἀλλάξει τό πλαίσιο τῶν ἐρωτημάτων πού ἐντοπίζουν τήν κρίση και τῶν ὁρῶν πού χρησιμοποιοῦνται γιά τήν κατανόησή τῆς.

Τί κάνουν ὅμως καθημερινά στά πανεπιστήμια αὐτοί οἱ φοιτητές; Πηγαίνουν στίς γραμματεῖες τῶν σχολῶν γιά νά αἰσθανθοῦν μετά περίπου ἔνοχοι γιά τήν ταλαιπωρία στήν ὁποία ὑποβλήθηκε ἡ γραμματεία νά τούς δώσει κάποιο πιστο- ποτητικό. Πηγαίνουν στά μίξερ ἀμφιθέατρα γιά νά ἀκούσουν -κατά κανόνα- κάποιον πού δέν πολυκαταλαβαίνουν τί λέει ἡ κάποιον πού δέν ἔχει πάρει εἰδηση πῶς ἐδῶ και 80 χρόνια εἴμαστε σ' ἄλλον αἰῶνα ἡ κάποιον πού νομίζει πῶς διδάσκει σ' ἕνα ἀπό τά πιό γνωστά ξένα πανεπιστήμια. Πηγαίνουν στίς ἐξετάσεις ὅπου τό πρῶτο πράγμα στό ὁποῖο θά τούς ὑποβά- λουν οἱ ἐπιτηρητές (πού εἶναι και δάσκαλοι τους!) εἶναι ἡ ἀξιοπρεπέστατη διαδικασία τῆς «ἀραιώσεως»: θέση παρά θέση, σειρά παρά σειρά τουλάχιστον -γιατί, ὡς γνωστόν, οἱ φοιτητές σάν μοναδικό σκοπό τῆς ζωῆς τους ἔχουν τήν ἀντιγραφή στίς ἐξετάσεις. Πηγαίνουν, τέλος, στή συνέλευση ἡ ὁποία ἡ δέν γίνεται ἐπειδή ἡ μεγαλύτερη παράταξη δέν ἐμφανίστηκε και δέν ὑπάρχει ἀπαρτία, ἡ ἐμφανίστηκε και ἔχει θέσει τόσες διαδικαστικές προτάσεις πού πρέπει κανεῖς νά ἔχει μιὰ κάποια διαστροφή γιά νά μείνει ὡς τό τέλος. Αὐτή εἶναι ἡ τυπική ἐμπειρία τῶν «εὐνοοῦμενων πολιτῶν πού ἔχουν τήν πολυτέλεια και σπουδάζουν», τῶν νέων αὐτῶν ἀνθρώπων πού καθημερινά εἶναι ὑποχρεωμένοι νά καταεξυτελιζοῦνται γιά νά μπορέσουν νά ἐπιβιώσουν στό ἐλληνικό πανεπιστήμιο. Οἱ καταλήψεις -πέρα ἀπό ὅλα τά ἄλλα- δέν μπορεῖ παρά νά ἦταν και μιὰ ἐκδήλωση αὐτοσυντήρησης και ἕνας τρόπος νά ἀκουσθεῖ δυνα- τά ἡ κραυγή «ἀμάν πιά, φτάνει». Μιὰ κραυγή πού ἂν δέν ἀναγκάσει ὅλους τούς πανεπιστημιακούς φορεῖς, και ἰδιαίτερα τούς διδάσκοντες, νά δοῦν αὐτοκριτικά τή δική τους λειτουρ- γία, ἡ κατάσταση θά χειροτερέψει, τό χάσμα μεταξύ τῶν φοιτητῶν και τῶν δασκάλων τους -ἰδιαίτερα τῶν προοδευτικῶν- θά μεγαλώσει.

Πόσο εἶχαν προετοιμαστῇ οἱ πανεπιστημιακοί δάσκαλοι

γιά νά ἀντιμετωπίσουν τήν κρίση πού ὅλοι ἔλεξαν πῶς θά ξεσπάσει και πόσο προσπάθησαν νά κατανοήσουν τόν ἀγῶνα τῶν φοιτητῶν γιά ἕνα δημοκρατικό πανεπιστήμιο, ὥστε νά μὴν περιοριστοῦν -στήν καλύτερη περίπτωση- ἀπλά και μόνο στόν ἀγωνιστικό χαιρετισμό τῶν κινητοποιήσεων αλλά νά δημιουρ- γήσουν ἐκεῖνες τίς συνθήκες γιά νά εἶναι σέ θέση νά συμμετέ- χουν πολιτικά και ὄχι ἠθικά σ' αὐτόν τόν ἀγῶνα; Οἱ καταλή- ψεις ἀνάγκασαν μιὰ μερίδα πανεπιστημιακῶν δασκάλων νά ἔρθουν ἀντιμέτωποι μέ ἕνα ἐρώτημα πού συστηματικά ἀπέφευ- γαν γιά τόσον καιρό: τί σημαίνει νά εἶναι κανεῖς προοδευτικός ἐρευνητής, προοδευτικός δάσκαλος στά ἐλληνικά ΑΕΙ σήμερα; Ἕνα ἐρώτημα πού στήν τωρινή συγκυρία δέν ἐκφράζει μόνο τήν ἀποτυχία στήν ἀναζήτηση ἐνός νέου ρόλου, ἡ στήν ὁποία ἀπόπειρα ὑλοποίησης του, αλλά συγχρόνως καταλογίζει εὐθύ- νες σ' ἐκείνους πού πίστευαν -και πιστεύουν ἀκόμη- ὅτι τό νά εἶναι δημοκρατικός πολίτης συνεπάγεται αὐτόματα και τήν προοδευτικότητά του ὡς δασκάλου. Πράγματι τί κάνει ἕνας προοδευτικός δάσκαλος; Ἀρκεῖ μήπως νά διδάσκει κανεῖς «καλά» τό μάθημα; Ἡ νά κουδεντιάξει μέ τούς φοιτητές μετά τό μάθημα ἀντί νά ἀπομακρύνεται μέ δλοσυρό ὕφος; Ἡ νά μὴν μηδενίζει τό γραπτό ὁποῖου ἀντιγράφει στίς ἐξετάσεις; Ἡ νά συνδικαλιζέται; Τουλάχιστον ὅλα αὐτά -πού σίγουρα ὅμως δέν εἶναι τά σημαντικότερα.

Και πρῶτα οἱ ἐρευνητές μέ τό μόνιμο τους πρόβλημα και ἄγχος τῆς ἐρευνας «γιά τό καλό τοῦ τόπου και τοῦ λαοῦ»: ὄχι, βέβαια, ὅτι ἡ ἐρευνα δέν πρέπει νά γίνεται γιά τό καλό τοῦ τόπου και τοῦ λαοῦ, αλλά δέν μπορεῖ αὐτό νά ἀποτελεῖ τό ἄλλοθι προοδευτικότητας και τό ἰδεολογικό δῶλο ἀντιπαράθε- σης κριτικῆς στήν τεχνοκρατία. Τέτοιον εἶδος «δεσμεύσεις» -ἠθικές σέ τελευταία ἀνάλυση- ὀδηγοῦν σέ ἐρευνητική ἀπραξία και σέ ἐκχυδαϊσμούς ὅπως «ἡ ἐρευνα γιά τήν ἡλιακή ἐνέργεια εἶναι γιά τό καλό τοῦ τόπου και τοῦ λαοῦ, ἐνῶ γιά τήν ἀστροφυσική δέν εἶναι!» Τά ζητήματα πού ἀφοροῦν τήν ἐρευνα πρέπει νά διαφυλαχθοῦν και ἀπό τή σιγουριά τῶν μαρξιστικῶν ἀναλύσεων μᾶς παραγράφου μέ γνώμονα τό -τόσο ταλαιπωρημένο- καλό τοῦ λαοῦ, αλλά και ἀπό τή μυθοποίηση τῆς ὁποίας ὀδηγοῦν οἱ θαυσιδόχοις τεκμηριωμένες μελέτες μέ νοῦμερα, ὄρους, δημοσιεύσεις κτλ. «Ἡ κοινωνική ζωή εἶναι οὐσιαστικά πρακτική. Ὅλα τά μυστήρια πού ὠθοῦν τή θεωρία πρὸς τό μυστικισμό, βρίσκουν τή λογική τους λύση στήν ἀνθρώπινη πράξη και στήν κατανόηση αὐτῆς τῆς πράξης».

Στά ἐλληνικά πανεπιστήμια -ὅσο περιεργο και ἂν φαίνεται- δέν ὑπάρχει ὁ θεσμός τοῦ διδακτικοῦ φορέα. Στή θέση του ὑπάρχει ὁ θεσμός τῆς ἑδρας και ὁ καθηγητής πού τήν κατέχει. Ὁ νόμος -και ἐδῶ ἔχει μεγάλη σημασία- δίνει τό ἀπόλυτο δικαίωμα στόν καθηγητή και μονάχα σ' αὐτόν νά ἀποφασίσει τί θά διδάξει, πῶς θά τό διδάξει, τί θέματα θά ἐξετάσει, τί βιβλίο θά γράψει, ποιά ζητήματα θά προωθήσει γιά ἐρευνα, ποιά βιβλία θά παραγγεῖλει, ποίους θά προσλάβει, ποίους θά ἀπολύσει κτλ. Πῶς εἶναι δυνατό ὁ θεσμός τῆς ἑδρας -παρά τίς ἀντίθετες προσπάθειες ὀρισμένων καθηγητῶν- νά μὴν εἶναι ὄχι μόνο ἡ νομιμοποίηση τῆς αὐθαρεσίας αλλά και ἡ νομιμοποίη- ση τοῦ σκοταδισμού και τῆς ἀγνοίας στά ἐλληνικά πανεπιστή- μια; Ἡ αὐταρχικότητα στή διδασκαλία και ἡ «αὐστηρότητα» στίς ἐξετάσεις ἀπορρέουν πιά ὡς λογικές συνέπειες τῆς λει-

τουργίας αυτού του θεσμού. 'Ακόμη ο αυταρχικός τρόπος διδασκαλίας υπονομεύει και τις προσπάθειες των φοιτητών που φύσει και θέσει θέλουν να αναθεωρήσουν τις αξίες και τις σχέσεις τους. Όμως η διαδικασία μετάδοσης της γνώσης είναι ταυτόχρονα και η αναπαραγωγή της διαδικασίας γένεσης και εξέλιξής της - δηλαδή η έκφραση μίας συστηματικής και πειθαρχημένης διαδικασίας αμφισβήτησης. Πώς είναι τότε δυνατό ο τρόπος μετάδοσης της εξέλιξης αυτού που η ύπαρξη του οφείλεται στην αμφισβήτηση του προϋπάρχοντος, να είναι αυταρχικός; Τέτοια οξύμωρα σχήματα δεν μάς πολυενοχλούν: αν δεν ήταν έτσι τότε η διδασκαλία θα κατοχύρωνε τη δυνατότητα του συνεχούς επαναπροσδιορισμού των σχέσεων μεταξύ διδάσκοντα και διδασκόμενου, θα ανάγκαζε τη συνεχή ανανέωση των διδασκόντων, θα ενθάρρυνε τον πειραματισμό. Πράγματα τουλάχιστον δύσκολα και σίγουρα απειλητικά.

Και ο νόμος 815; Αυτός ερχεται 44 χρόνια αργότερα από τον προηγούμενο νόμο που ρύθμιζε -και ακόμη ρυθμίζει- τὰ θέμα των ΑΕΙ. Θά περίμενε λοιπόν κανείς ο νόμος αυτός ν' ανταποκρίνεται στις κοινωνικές και επιστημονικές απαιτήσεις των τελευταίων 44 χρόνων. 'Αντίθετα, μέσα από άπιστευτες λεκτικές άκροβασίες στο σκεπτικό και τη διατύπωση του, διαιωνίζει τις αναχρονιστικές δομές του ελληνικού πανεπιστημίου. Σίγουρα διατηρεί και ενισχύει τις έξουσίες της έδρας. Δημιουργεί θέσεις μεταπτυχιακών σπουδαστών χωρίς να θεσμοθετεί μεταπτυχιακές σπουδές. 'Εντατικοποιεί τις σπουδές χωρίς καμιά παράλληλη προσπάθεια ουσιαστικοποίησης τους. Εισάγει τη μυστική ψηφοφορία σε κρίσεις από καθηγητές.

Μήπως όμως τώρα μέ την υποχώρηση της κυβέρνησης δίνεται ή μεγάλη ευκαιρία; Πρώτα ως τονιστεί ή μεγάλη νίκη του φοιτητικού κινήματος: οί καταλήψεις του Δεκέμβρη '79 πέτυχαν τουλάχιστον ένα από τούς σημαντικότερους στόχους τους. Τά έξεταστικά μέτρα αναστάλθηκαν -πρωτοφανής υποχώρηση της κυβέρνησης που για πρώτη φορά μετά τη μεταπολίτευση αναστέλλει διατάξεις νόμου κάτω από την πίεση μαζικών αγώνων. Θετικότατο επίσης είναι τό γεγονός ότι για πρώτη φορά οί πανεπιστημιακοί φορείς καλούνται από την κυβέρνηση νά προτείνουν λύσεις μέσα από μία διαδικασία διαλόγου. Καί είναι αξιοσημείωτο για την ενίσχυση της δημοκρατίας στον τόπο μας ότι ο πρύτανης του πανεπιστημίου 'Αθηνών κ. Μήτσης ἀρνήθηκε νά υποκύψει στις πιέσεις των γνωστών κύκλων για νά μπουν τὰ ΜΑΤ στο πανεπιστήμιο.

'Υπάρχουν όμως και σοβαρότατες επιφυλάξεις: 'Η έντολή της κυβέρνησης στην επιτροπή πρυτάνεων είναι νά προτείνει λύσεις για τό έξεταστικό μέχρι τις 15 Μαρτίου και ένα σχέδιο νόμου - πλαίσιον μέχρι τόν 'Ιούλιο. Πώς όμως είναι δυνατό νά λυθεί τό πρόβλημα του έλέγχου της παρεχόμενης γνώσης πριν τις προτάσεις για τόν τρόπο παροχής της που είναι θέμα για τό νόμο πλαίσιο; Είναι επίσης σαφές ότι τό σχέδιο νόμου πλαίσιον που θά προταθεί δεν πρέπει νά είναι ένας νόμος που νά ρυθμίζει όλες τις λεπτομέρειες της λειτουργίας των ΑΕΙ, αλλά θά πρέπει νά προταθούν όρισμένες γενικές αρχές όπου ή παραπέρα συγκεκριμενοποίηση τους νά πραγματοποιηθεί στα επιμέρους ιδρύματα.

Τό κυρίαρχο όμως ζήτημα σχετικά μέ τη σύνταξη αυτού του νόμου πλαίσιου και της πορείας που είναι δυνατό νά

χαραχθεί για νά οδηγηθεί ή κρίση των ελληνικών πανεπιστημίων σε κάποιο διέξοδο είναι νά αντιμετωπιστεί στα σοβαρά τό πρόβλημα της συγκρότησης διδακτικού φορέα. Δηλαδή, νά καταργηθεί ο θεσμός της έδρας και νά δημιουργηθεί ο ένιαίος φορέας διδασκόντων - ένας διδακτικός φορέας όπου θά κατοχυρώνεται ή ισότητα όλων των μελών του διδακτικού προσωπικού σε ό,τι αφορά τό δικαίωμα για διδασκαλία και έρευνα, σε ό,τι αφορά τόν προγραμματισμό δουλειάς αλλά και την κρίση της απόδοσης του κάθε μέλους, όπως επίσης και τό δικαίωμα όλων των μελών του διδακτικού προσωπικού για μονιμότητα.

"Όσο και αν είναι σύνθετοι οί λόγοι που προκαλούν την κρίση στα ΑΕΙ, όσο και αν είναι δύσκολη ή κατανόηση της, τό πρόβλημα που αντιμετωπίζει τό δημοκρατικό πανεπιστημιακό κίνημα είναι ιδιαίτερα απλό -τουλάχιστον στή διατύπωση του: νά δοθεί τέλος σ' ένα θεσμό που νεκρώνει ό,τι ζωντανό έρθει σ' επαφή μαζί του και νά δημιουργηθεί ένα ζωντανό πανεπιστήμιο.

Πέρα όμως από τη συζήτηση θεσμικών ζητημάτων ή όποια προσπάθεια για τη δημιουργία των ελάχιστων συνθηκών ώστε νά μπορέσει νά συζητηθεί ή λύση του αδιέξοδου θά αποτύχει αν δεν αναγνωριστούν τὰ ουσιαστικά ερωτήματα που τέθηκαν όχι από τις φοιτητικές κινητοποιήσεις γενικά και άόριστα, ούτε και από κάποιο κίνημα καταλήψεων, αλλά από τις συγκεκριμένες καταλήψεις των πανεπιστημίων του Δεκέμβρη 1979.

Δέν λέγονται όλα αυτά για νά αποσωπηθούν τὰ διάφορα αρνητικά στοιχεία των καταλήψεων. "Ότι όρισμένες φορές κυριάρχησε ή επιρροή ατόμων που δεν συμμετείχαν ως τότε στο φοιτητικό κίνημα, ότι υπήρξαν απαράδεκτες μεθοδεύσεις σε όρισμένες συντονιστικές επιτροπές για νά μετατραπουν σε αποφασιστικά όργανα, οί ραδιοφωνικοί πομποί που έγκαταστάθηκαν χωρίς αποφάσεις γενικών συνελεύσεων, τό γεγονός ότι μερικές φορές ή αντιπαράθεση σε παρατάξεις έφτανε τά όρια ρατσισμού, οί τάσεις για δημιουργία παράλληλων όργανων και ή άνθηνωτική διάθεση που χαρακτήρισε όρισμένες -πολύ λίγες- γενικές συνελεύσεις.

Παράλληλα όμως -και αυτά έχουν τεράστια σημασία- στή διάρκεια των καταλήψεων συζητήθηκε ή κρίση του φοιτητικού κινήματος και ή κρίση της ήγείας του, έγινε διάλογος σχετικά μέ τούς στόχους του φοιτητικού κινήματος, και για τόν επαναπροσδιορισμό και την ανάδειξη των ιδιαίτερων προβλημάτων της νεολαίας. Μπήκαν στο προσκήνιο -χωρίς νά χαρακτηρίζουν τις κινητοποιήσεις στο σύνολο τους- ζητήματα αυτόνομίας του φοιτητικού κινήματος και δημοκρατίας μέσα στο φοιτητικό κίνημα, ενισχύθηκαν οί μορφές άμεσης δημοκρατίας και ένας μεγάλος αριθμός των έκδηλώσεων που οργανώθηκαν ήταν γεμάτες φαντασία.

Οί καταλήψεις δεν ήταν μόνο ή αμφισβήτηση. 'Ηταν κάτι πολύ περισσότερο.

Και τὰ κ των καταλήψεων; Αυτά είναι ή καταδίκη της κυβέρνησης, ο Καραμανλής, ο Καρατζάς και ή κατάργηση του 815, οί καλοί καθηγητές και οί κακοί καθηγητές, τὰ καπελώματα της ΚΝΕ, ή κατάντια των κουκιών - οί καημοί του κινήματος δηλαδή.